

Remissvar *Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper* (SOU 2025:53)

Sammanfattning

Sundsvalls kommun avstyrker förslaget om en ny kvalificeringsmodell för socialförsäkringsförmåner och ekonomiskt bistånd i sin helhet.

Vi bedömer att det finns stora risker att reformen, om den genomförs, får negativa konsekvenser för både individer och kommun. I synnerhet riskerar vissa mer utsatta grupper att drabbas negativt av de kvalificeringsförslag som läggs fram. Kommunerna riskerar att möta ett ökande behov av akuta insatser, så kallat nödbistånd, vilket medför en ökad administrativ belastning. Reformen kan leda till att ansvar förskjuts till kommunerna snarare än att lösa de problem den avser att motverka.

Vi ställer oss också tveksamma till om förslaget verkligen kommer att leda till att fler går från bidrag till arbete. Många av de som kommer att omfattas av kvalificeringsvillkoren står långt från arbetsmarknaden eller är förhindrade att arbeta av olika anledningar. Dessa personer är i behov av utbildning och olika stödjande insatser för att komma vidare och bli självförsörjande, men det förslag som nu framförs medför snarare risk för att etableringen på arbetsmarknaden blir ännu svårare för dessa målgrupper.

Sundsvalls kommuns synpunkter

6.4.2 Förmåner som kvalificeringsvillkor ska gälla för

Sundsvalls kommun motsätter sig förslaget.

Barnbidrag är ett ekonomiskt stöd till barnfamiljer för att täcka en del av de kostnader som ett barn medför. Att föräldrar inte skulle få rätt till barnbidrag kommer med största sannolikhet att få en negativ påverkan för barnen både utifrån bristande levnadsstandard samt att det kan leda till ett utanförskap och ökad barnfattigdom. Vår bedömning är att kvalificeringskrav för bostadsbidrag kommer att få samma negativa effekt.

Äldreförsörjningsstöd, assistansersättning, omvårdnadsbidrag, merkostnadsersättning, bostadstillägg samt sjuk- och aktivitetsersättning är alla förmåner som utbetalas till målgrupper som kan ha stora behov och att inte få tillgång till dessa kan leda till ökat utanförskap. Att behöva söka försörjningsstöd månadsvis och inte vara tryggad i att ha råd med hyra och mat befarar vi kan få negativa effekter för dessa målgrupper gällande hälsan. Det kan även finnas oförmågor att söka ersättning månadsvis vilket kan leda till ökad skuldsättning och hemlöshet. Utredningens förslag förutsätter att individer har ett socialt nätverk som kan stötta vilket inte alla har.

Individer som erhåller sjuk- eller aktivitetsersättning har idag bedömts sakna eller ha en minskad arbetsförmåga. Vi ser en risk att gruppen personer som ska omfattas av ett eventuellt aktivitetskrav utökas om dessa inte har rätt till ersättning. Detta kan i sin tur leda till en kostnadsökning för kommunerna med ytterligare platser för aktiviteter.

6.4.4 Den som bosätter sig i Sverige ska omfattas av kvalificeringsvillkor

Sundsvalls kommun motsätter sig förslaget.

Vi instämmer i resonemangen kring att kvalificering inte ska utgå från grunder som t.ex. ursprung och medborgarskap, dock har vi en oro att förslaget drabbar vissa grupper hårdare än andra varför vi motsätter oss grundprincipen med att det ska finnas kvalificeringsvillkor. Flera av de som omfattas av kvalificeringsvillkoret står långt ifrån arbetsmarknaden och har behov av stöd varför vi inte tror att utredningens syfte, dvs att det ska leda till ökade drivkrafter för arbete, kommer att uppnås.

Vi ser också en risk att denna utredning krockar med utredningen om etableringsboendelagen. Om personer utesluts från nämnda socialförsäkringsförmåner kan detta försvåra möjligheten till ett eget hyreskontrakt och att hyresvärdar inte godkänner kontrakt om personen inte är självförsörjande efter 3 år, som det föreslås i etableringsboendelagen. Detta kan leda till hemlöshet, segregering i utsatta områden utifrån hyresnivåer men även en utökad svart marknad för bostäder och risk för att personer utnyttjas och lever under mycket svåra förhållanden.

6.4.5 Bosättningsstid som kvalificeringsvillkor

Sundsvalls kommun motsätter sig förslaget.

Om man beslutar om en bosättningsstid som kvalificeringsvillkor anser vi att den bör förkortas bland annat utifrån utredningen om etableringsboendelagen som utgår från 3 år. Att en bosättningsstid ska vara 5 år kan ha stora negativa konsekvenser utifrån bl.a. barnperspektivet men även för människors möjlighet till etablering och integrering i samhället.

6.4.6 Förkortning av kravet på bosättningsstid genom inkomster

Sundsvalls kommun motsätter sig förslaget.

Vi anser inte att det är skäligt att utgå från arbetsinkomster då alla inte har möjlighet att arbeta. Vissa grupper kommer att vara mer utsatta och ha större svårigheter, till exempel målgrupperna pensionärer, funktionshindrade och föräldrar med barn som har funktionshinder. Individer som av olika anledningar bedöms sakna arbetsförmåga kommer inte att få förutsättningar att kvalificera sig jämfört med arbetsföra. Vår bedömning är att det kommer vara en förhållandevis stor grupp som blir exkluderade från denna möjlighet och därmed blir tvungna att vänta hela 5 år vilket riskerar skapa ett utanförskap.

6.4.7 Utbildning bör inte påverka kvalificeringen

Sundsvalls kommun instämmer i förslaget.

6.5 Inget kvalificeringsvillkor för de arbetsbaserade socialförsäkringsförmånerna

Sundsvalls kommun instämmer i förslaget.

7.4.2 Rätt till ekonomiskt bistånd för svenska medborgare och de som ska likabehandlas med svenska medborgare

Sundsvalls kommun motsätter sig förslaget.

Vi instämmer i förslaget att det ska finnas rätt till ekonomiskt bistånd för svenska medborgare och de som ska likabehandlas med svenska medborgare, men vill påtala att vi känner en stor oro kring de grupper som kommer stå utan försörjning om rätten till ekonomiskt bistånd förändras. De kommer varken att ha rätt till ekonomiskt bistånd eller LMA. Vi vill lyfta att det blir motsägelsefullt att den som har fått beslut och har laglig rätt att befinna sig i Sverige, inte ska ha rätt till någon försörjning.

Exempelvis i situationer där det föreligger verkställighetshinder och en individ medverkar till utvisning, men Migrationsverket bedömer att det inte går att verkställa utvisningen. På vilket sätt förväntas individen försörja sig om den dessutom inte har rätt till LMA? Om individen inte kan påverka sin situation och står utan försörjning finns en risk för mänskligt lidande.

Vi ser också stora risker för vissa utsatta grupper i samband med detta förslag. En sådan grupp är personer, vanligen kvinnor, som beviljats uppehållstillstånd på anknytning till en man och som utsätts för våld i relationen där man kan befara att de av försörjningsskäl stannar kvar i den destruktiva relationen. Detta kan även påverka barn som riskerar bli kvar i en familj där våld förekommer.

7.4.3 Modellens utformning och omfattning

Sundsvalls kommun motsätter sig förslaget.

Vi menar att modellen strider mot socialtjänstens uppdrag att främja enskildas ekonomiska och sociala trygghet. Resonemanget om de olika modellerna uppfattas som onödiga konstruktioner och tar fasta på fel saker. Den enskildes rätt till bistånd ska vara kopplat till ett behov och när det behovet uppstår ska bedömning göras utifrån den situation och behov som föreligger, inte antalet år en person har vistats i landet. Vi vill också påtala att vi ser en ökad risk att kommunerna kommer att behöva hantera fler ansökningar om nödbistånd i stället för rätten till ekonomiskt bistånd. Kommunen har det yttersta ansvaret, oavsett om en person har rätt till ekonomiskt bistånd eller ej, och om man gör en sådan förändring som nu föreslås kommer sannolikt fler att bli helt utan försörjning vilket kommer att leda till ökat behov av nödbistånd. Detta är en fråga som vi anser att man inte bemött i rätt omfattning i utredningen och vi ställer oss frågande till hur vi som kommun förväntas hantera dessa bedömningar.

Vi känner oss också oroade över konsekvenser för de barn som skulle drabbas då detta förslag, precis som utredningen konstaterar, riskerar leda till ökad barnfattigdom, ökad ekonomisk utsatthet, försämrad psykisk hälsa, sämre skolresultat och fördröjd integration. Vi känner oss mycket tveksamma till om detta är förenligt med barnkonventionen.

Kvalificeringskravet skulle även drabba vissa grupper extra hårt, till exempel kvinnor från tredje land, personer med funktionsnedsättning

och personer som utsätts för våld i nära relation. Detta kommer att påverka kommunens möjlighet att leva upp till socialtjänstlagens intention att främja jämlika levnadsvillkor och jämställdhet.

Vi ifrågasätter även effekten av att begränsa rätten till ekonomiskt bistånd efter 5 år då flera av de grupper som enligt vår uppskattning främst kommer att beröras, t.ex. personer som beviljats uppehållstillstånd p.g.a verkställighetshinder, inte behöver vara inrymt inom 5 år eftersom personen kan ha bott längre än så i Sverige.

8.3 Rätt till kompletterande ekonomiskt bistånd vid etableringsersättning

Sundsvalls kommun motsätter sig förslaget.

Vi anser att det kan bli effekter som utanförskap, segregering, svartjobb, skuldsättning och barnfattigdom varför vi avstyrker förslaget att personer som får etableringsersättning inte ska kunna få kompletterande ekonomiskt bistånd. Vi ser även att det kan påverka möjligheten att genomföra etableringsprogrammet vilket påverkar integrationsprocessen negativt.

Kapitel 9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Sundsvalls kommun instämmer i förslaget.

Vi instämmer i att det krävs stora åtgärder med utbildningsinsatser och hur administration ska ske för kommunerna samt att övergångsbestämmelser behövs för individen.

Det behöver skapas samverkansstrukturer och digitala förutsättningar för att få tillgång till information som krävs för beslutsfattande.

Kapitel 10 Konsekvenser av kommitténs förslag

Sundsvalls kommun gör samma bedömning som utredningen, dvs att förslaget innebär ökade kostnader för kommunerna. Vi menar att det riskerar bli en kostnadsförskjutning från staten till kommunerna då beredningens förslag kommer att leda till ökade kostnader avseende utbetalning av försörjningsstöd. Vi anser att det finns en risk att individer blir långvarigt beroende av försörjningsstöd vilket är det motsatta till försörjningsstödet syfte, nämligen att vara en kortvarig lösning vid tillfälliga försörjningsproblem. Flera grupper med låg arbetsmarknadsetablering riskerar att hamna i ett läge utan rätt till

stöd från vare sig stat eller kommun med ekonomisk utsatthet och utanförskap som några av konsekvenserna. Det finns också en stor oro för att våldsutsatta, i synnerhet kvinnor med barn, inte ser sig ha någon möjlighet att lämna en destruktiv relation p.g.a avsaknad av ekonomiska stödformer och därför lever kvar i utsatthet.

Vi vill även lyfta att fler kostnader för kommunerna bör räknas med, t.ex. kostnader för en ökad administration samt behovet av fler kommunala arbetsmarknadsinsatser. Behovet av gode män och förvaltare kan också komma att öka när individer har behov av stöd och saknar förmåga att söka ekonomiskt bistånd månadsvis.

Vi vill även förtydliga att förslaget kommer kräva en hög samverkan mellan myndigheter och betona vikten av att det verkligen finns funktionella strukturer för detta. Dessutom behöver man utveckla digitala lösningar för att inhämta uppgifter i beslutsfattandet av försörjningsstöd, annars riskerar handläggningsprocessen bli långsam och omfattande. Om Försäkringskassan får längre utredningstider i samband med att kvalificeringsvillkor införs kommer det indirekt påverka kommunerna då även individer som inte inryms i utredningen kan få vänta på beslut om t.ex. bostadsbidrag. Kommunerna bör därför få detta uppräknat i ersättning till kommunerna.

En högre administrativ börda för kommunerna kommer försvåra möjligheterna att jobba mer förebyggande utifrån nya socialtjänstlagen, detta då socialtjänsten redan idag har begränsade resurser.

Jonas Väst

Ordförande Individ- och arbetsmarknadsnämnden

Sundsvalls kommun